

проблеми, перспективи: міжнародна наук.-практ. конф., 5-6 листоп. Т. 2. – Донецьк, 2008. – с. 162–167.

6. Робинсон К. Школа майбутнього Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / Кен Робінсон, Лу Ароніка / Переклад з англ. Г. Лелів. – Львів: Літопис, 2016. – 258 с.
7. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя / Василь Химинець / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>

УДК 159.9.075

Столярчук О. А.

ДИНАМІКА РЕФЛЕКСИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК ПРОВІДНОЇ РИСИ ЇХ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Підготовка висококваліфікованого сучасного вчителя з потужним креативним потенціалом передбачає становлення його суб'єктності як провідної професійно значущої якості. Чинником і одночасно критерієм цієї суб'єктності постає психологічна культура особистості майбутнього педагога. Знаряддя формування психологічної культури студента є рефлексія, стійкі характеристики якої визначають функціонування рефлексивності як його особистісної якості. Розвинена рефлексивність є вагомим чинником продуктивності фахового становлення студента педагогічного ВНЗ, а згодом запорукою успішної професійної адаптації вчителя-початківця та платформою його фахової самореалізації та постійного самовдосконалення. Таким чином, вивчення специфіки формування рефлексивності майбутніх педагогів на етапі їх фахового навчання є актуальним завданням психологічної науки.

Проблеми рефлексії та рефлексивності як виявів психічної активності особистості вивчали зарубіжні та вітчизняні психологи Я. М. Бугерко, С. В. Волканевський, О. К. Дусавицький, Є. В. Заїка, О. І. Зимовін, Д. О. Леонт'єв, А. В. Карпов, Н. В. Кузьміна, С. Д. Максименко, В. В. Рибалка, С. Л. Рубіншейн, І. М. Семенов, Ю. В. Синягін, С. Ю. Степанов, А. В. Фурман, В. Д. Шадріков, Г. П. Щедровицький та ін. Завдяки цим дослідженням утворився ключовий науковий тезаурус, спрямований на тлумачення понять рефлексії, рефлексивності, рефлексивної компетентності, рефлексивної культури, рефлексивного потенціалу, рефлексивної позиції тощо. Водночас на тлі численних досліджень інтелектуальних аспектів рефлексії студентів менш вивченими залишаються питання її особистісних проявів, що і стало предметом нашого дослідження.

Метою роботи є аналіз результатів дослідження динаміки рефлексивності майбутніх учителів під час фахового навчання.

Рефлексія супроводжує розвиток та функціонування психіки людини, стаючи провідним механізмом рефлексивності. Як слушно зазначають вітчизняні дослідники Є. В. Заїка та О. І. Зимовін, рефлексія – окремий акт психічної діяльності, що спрямовується особою на себе, а рефлексивність – загальна здатність особистості якісно здійснювати акти рефлексії [1, с. 95]. Стаючи особистісною якістю, рефлексивність забезпечує усвідомлення і регуляцію суб'єктом своєї діяльності. Російський психолог В. Д. Шадріков наголошує на думці, що рефлексивність як особистісна якість сприяє успішному виконанню діяльності, спрямовуючи процес мислення, організовуючи його та керуючи ним. Особистість через свою якість рефлексивності стає здатною керувати вирішенням завдань, ходом своїх думок [3, с. 137].

Формування рефлексивності як стійкої особистісної якості має поетапний характер, що передбачає накопичення рефлексивної компетентності, на підґрунті якої формується рефлексивна позиція (стійкий самоаналіз зовнішніх і внутрішніх психічних проявів), яка, в свою чергу, активізує становлення рефлексивної культури (готовності та здатності переосмислювати та реконструювати особистий досвід та гнучко впроваджувати його у діяльність).

Рефлексивність є багатограним психічним феноменом, що розповсюджується на різні види діяльності. Науковці І. М. Семенов і С. Ю. Степанов, в залежності від того, яка саме предметна діяльність рефлексується і перетворюється людиною, виокремлюють такі типи рефлексії, як інтелектуальна, особистісна, комунікативна, кооперативна [2]. Не заперечуючи вагомості кожного з вищезгаданих типів для навчально-професійної діяльності студента, наголосимо на провідній ролі саме особистісної рефлексії, яка стає дієвим механізмом професійного становлення майбутнього педагога.

Предметом нашого дослідження стало вивчення динаміки особистісної рефлексії студентів, що здобувають педагогічну спеціальність, засобами опитувальника самооцінки онтогенетичної рефлексії (М. П. Фетискін, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов). Оскільки мова йде про онтогенетичну рефлексію, то досліджується здатність особистості до самоаналізу досвіду та впливу результатів рефлексії на подальше самоставлення та поведінку. Під час діагностики використовувались три градації: нерозвинена рефлексія, що стає причиною схильності особистості до повторення помилок; розвинена рефлексія з переважанням негативного змісту (зацікленістю на попередніх помилках); розвинена рефлексія з домінуючим позитивним наповненням (конструктивне опрацювання життєвого досвіду). Узагальнені результати дослідження відображені у таблиці 1.

Табл. 1

Показники рефлексії майбутніх педагогів (у %)

Рівні рефлексії	Кількість носіїв					
	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	5 курс	6 курс
Не розвинена	0	4	0	2	3	0
Розвинена з негативним змістом	61	65	71	69	66	72
Розвинена з позитивним змістом	29	31	29	29	31	28

Загальною тенденцією щодо студентів всіх курсів є низька кількість (або й відсутність) носіїв нерозвиненої рефлексії, що свідчить про сприятливе підґрунтя для розвитку рефлексивності майбутніх учителів. Водночас зафіксовано переважання рефлексії з фіксацією на негативному онтогенетичному досвіді студентів всіх курсів. Піковими у цьому контексті постають 3 та 6 курси, де більшість студентів переживають нормативні кризи їх фахового навчання – кризу апробації та кризу ідентифікації відповідно. Натомість 2 та 5 роки навчання характеризуються сприятливими тенденціями зростання кількості носіїв рефлексії домінуючого позитивного змісту. Загалом динаміка задіяності рефлексії та розвитку

рефлексивності майбутніх учителів має дещо деструктивні ознаки, оскільки зростає вибірка студентів з переважанням негативного наповнення рефлексивних процесів, особливо на випускних – четвертому і шостому курсах.

Застосування кореляційного аналізу дозволило встановити впливовість рефлексивності студентів та значущих характеристик їх професійного становлення. Встановлено обернені кореляції рефлексивності з рівнем професійного становлення студентів ($r = -0,297^{**}$) (r – значення коефіцієнту Пірсона, статистична значущість – «**» – $p \leq 0,01$) та окремими компонентами професійного становлення: цілями ($r = -0,195^{**}$), ресурсами ($r = -0,329^{**}$), Я-концепцією ($r = -0,240^{**}$). Відповідно, конструктивний самоаналіз сприяє оптимізації професійного становлення майбутніх учителів, водночас їх успішне фахове становлення зменшує негативне наповнення рефлексивних процесів.

Таким чином, проведене діагностичне дослідження засвідчило значущість рефлексії для професійного становлення майбутніх учителів. Сприятливим є саме домінуючий позитивний зміст рефлексії студентів, який стає платформою для розвитку рефлексивності як професійно значущої якості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у виявленні зв'язків рефлексивності з іншими професійно значущими якостями особистості майбутніх фахівців, зокрема з гнучкістю, синергійністю та спрямованістю на самоактуалізацію.

Література

1. Заїка Є. В. Рефлексивність особистості як предмет психологічного пізнання / Є. В. Заїка, О. І. Зимовін // Психологія і суспільство. – 2014. – № 2. – С. 90–97.
2. Семенов І. Н. Рефлексия в организации творческого мышления и саморазвития личности / И. Н. Семенов, С. Ю. Степанов // Вопросы психологии. – 1983. – №2. – С. 35–42.
3. Шадриков В. Д. Роль рефлексии и рефлексивности в развитии способностей учащихся / В. Д. Шадриков // Психология. Психология образования: журнал Высшей школы экономики. – 2012. – Т. 9 – № 4. – С. 133–144.

УДК 316.45:305+364.28

Стрияк О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У сучасних наукових дослідженнях доволі часто намагаються розглянути процес формування особистості як представника певної статі, якому характерні якості, які свого роду є визначальними у змісті поведінки особи як чоловіка чи жінки, хлопчика чи дівчинки.

Така зацікавленість проблемою гендерної соціалізації спричинена, в першу чергу тим, що вимоги сучасного світу до формування гармонійної особистості не можуть бути виконані без урахування психологічної статі дитини. Саме через те, що категорія статі є однією з найважливіших історико-культурних соціальних проблем обрана тема є досить актуальною.

Гендерна соціалізація, як складова частина загального процесу соціокультурного розвитку суспільства, є однією з найменш досліджених проблем в соціології. Такий стан справ зумовлений: 1) гендерологія відносно нова самостійна галузь наукового знання; 2) складність проблеми гендерної соціалізації пов'язана біосоціальною природою гендеру і вимагає міждисциплінарного підходу.

Особливості статевої соціалізації й психосексуального розвитку дитини досліджено в роботах Г. Васильченко, Т. Говорун, В. Кагана, І. Кона, В. Романової, В. Слєпкової та ін. Питанням статевого виховання дітей різного віку присвячено